

Het Koninklijk Nederlands Indisch Leger

Door dr. H.J. Zwitzer

Na de Franse overheersing en de teruggave door Engeland in 1814 van de Nederlandse bezittingen in de Indische Archipel, waren in het opnieuw gevormde Nederlandse leger acht bataljons infanterie gevormd die bestemd waren naar de Oost te worden uitgezonden, samen met een regiment cavalerie. De bataljons droegen de nummers 19 tot en met 26 en het regiment had het nummer 5, die alle aansloten op de nummers van de onderdelen van het Nederlands leger. Nadat de troepen naar Indië waren uitgezonden en daar waren aangevuld met ter plaatse geworven personeel, bleven deze bataljons en het regiment deel uitmaken van het Nederlands leger.

Hierin kwam na de Java-oorlog (1825-1830) verandering toen hij besluit van de gouverneur-generaal J. van den Bosch, van 4 december 1830, nr 1 een zelfstandige formatie van het Oost-Indische leger werd vastgesteld die in feite betekende dat de troepen in de kolonie werden losgemaakt van het Nederlandse leger. Deze stap van de gouverneur-generaal werd goedgekeurd bij het Koninklijk besluit van 10 maart 1832, nr. 93 en nr. 94. De nieuwe formatie telde in 1830 603 Europese en 37 inheemse officieren, en 12.905 onderofficieren en manschappen, van wie 7.206 inheemsen en 5.699 Europeanen. In de loop van de negentiende eeuw zou de sterkte van het Indische leger steeds toenemen en in 1880 de 30.000 overschrijden, een trend die tot de bezuinigingen in de jaren dertig nog werd voortgezet. De taak van het leger in Indië was vooral gericht op handhaving van het Nederlands gezag waarvoor in de jaren 1830 vele tientallen expedities werden uitgezonden naar alle windstreken van de Archipel. De duurte van die gezagshandhaving verleidde de minister van koloniën, Jhr J. Loudon, in 1861 tot de uitspraak dat het beter was alleen Java te behouden en het overige koloniale bezit in Azië te verkopen aan een sterkere Europese mogendheid. Een keerpunt was echter de in 1873 uitgebroken Atjeh-Oorlog toen de vrees dat vreemde mogendheden in de Archipel zouden doordringen groter bleek te zijn dan de neiging om gebieden door verkoop af te staan. Ironisch genoeg was het de inmiddels gouverneur-generaal geworden Loudon die bevel gaf tot de aanval op Atjeh.

De Atjeh-Oorlog werd een slepende zaak en pas op het eind van de eeuw, toen generaal-majoor J.B. Van Heutsz als civiel- en militair gouverneur van Atjeh actief en militair ingrijpen bepleitte, kwam het eind in zicht. De oorlog kostte tot 1914 het leven aan 70.000 Atjehers, terwijl aan Nederlandse kant 1.216 militairen sneuvelden en van de 13.011 gewonde militairen er 793 overleden. Door ziekten overleden 10.500 militairen en 25.000 dwangarbeiders.

Toen Heutsz in 1904 gouverneur-generaal was geworden zette hij zijn politiek van actief militair ingrijpen voort in de gebieden van Indië waar het Nederlands gezag nog maar nauwelijks was doorgedrongen. Hierdoor werd de gehele Archipel tot op de kleinste eilanden onder Nederlands bestuur gebracht. In de vorige eeuw had het Indische leger het karakter van een vreemdelingenlegioen. Onder de 73.000 militaire die tussen 1855 en 1894 via het Werfdepot in Harderwijk naar de Oost vertrokken zaten behalve 45.000 Nederlanders, ook nog eens 8.700 Belgen, 8.400 Duitsers, 5.700 Zwitsers, rond 3.500 Fransen en 500 Luxemburgers.

Toen zwaardere eisen werden gesteld voor uitzending naar de tropen, daalde het aantal vreemdelingen tot 800 in 1916. Overigens hebben Indonesiërs altijd het grootste aantal

militairen geleverd. In de jaren dertig van deze eeuw bestond er een verhouding van 1 Europeaan op 3 Indonesiërs. In 1937 telde het leger in Indië 12.700 Javanen, 5.100 Menadonezen, 4.000 Ambonnezen, 1.800 Soendanezen, 1.100 Timorezen en 400 Indonesiërs afkomstig van onder meer Madoera, Celebes, Atjeh en Sumatra. Het aantal Europeanen bedroeg toen rond 10.000. In het begin van de jaren dertig werd het Indische leger, zonder dat daaraan veel ruchtbaarheid werd gegeven, officieel Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) genoemd. Dit gebeurde uit hoofde van het feit dat op de vaandels die bij een besluit van Koning Willem I aan het leger in de Oost waren toegekend het predicaat 'Koninklijk' stond vermeld. Op het spraakgebruik had dat geen invloed omdat men daarna onveranderd de naam Indisch of Oost-Indisch leger bleef gebruiken.

Het KNIL was niet een leger om zelfstandig een buitenlandse vijand te weerstaan. De officiële defensiedoctrine was dan ook dat bij een aanval op Nederlands-Indië verwacht werd dat derden (Amerika, Engeland) het KNIL te hulp zouden schieten. Toen dan ook na het uitbreken van de oorlog tegen Japan in december 1941, twee maanden later bleek dat de aanvankelijk toegezegde bondgenootschappelijke hulp werd ingetrokken, moest het KNIL op 9 maart capituleren. Tegen een vijand met een overwicht in de lucht, betere geoefendheid, grotere mobiliteit en betere commandovoering bleek het KNIL niet opgewassen. Alle Europese militairen, zo'n 38.000 inbegrepen de dienstplichtigen, werden in Japanse krijgsgevangenschap gevoerd. Hiervan overleden er ruim 7.500, rond de 20%. Na de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië op 27 december 1949 bepaalde het Koninklijk Besluit van 20 juli 1950 nr K 309 dat het KNIL zou ophouden te bestaan op 26 juli 1950 te 0.00 uur.